

ՄԱՄՈՒՌՆԵՐԻՅ ՄԱՔՐՎՈՂ ՈՏՆԱՀԵՏՔԵՐ

Եղիշն Չարենցի ծննդավայրում պոետի անվամբ հայկական մշակութային կենտրոն հիմնադրելու խնդրով 2007թ. մարտի 11-14-ը Կարս մեկնեց նախաձեռնողների խումբը՝ Մարտին Թադևոսյանի գլխավորությամբ: Խմբում էին Ազգային գրադարանի տնօրեն Դավիթ Սարգսյանը, գեղանկարիչ, դիզայներ Սամվել Սևադան և տողերիս հեղինակը:

Հասցեն այլևս որոշակի էր, մնում էր հովանավորի հետ տեղում վերջնական պայմանավորվածությունը: Եվ ահա մի նոր այց՝ դարձյալ պոետի ծննդյան օրերին: Եվ այս այցն արդեն Չարենցի հայրական տունը թուրքահայաստակ հայ բարերարի միջոցներով ձեռք բերելու ճանապարհին կոնկրետ քայլերի, բանակցությունների այց էր:

Մենք կանգնած ենք քաղաքային այգին Էրզրումի փողոցին կապող երկաթե կամրջի վրա, և ճիշտ մեր դիմաց տունն է՝ Չարենցի տունը: Նկարահանում ենք, լուսանկարում, արտասանում չարենցյան տողեր: Ազգային գրադարանի տնօրեն Դավիթ Սարգսյանը, ով մեր Կարսում եղած օրերին ինձ համար նորովի բացահայտվեց, այսպես ասեմ՝ իր չարենցիմացությամբ, տեսնելով, որ մեր շուրջը մարդիկ են խմբված, մեր թարգմանչին խնդրում, թե ստիպում է, որ նրանց համար թարգմանի իր արտասանած քառատողը. «Թողած Կարսը, Կարսի այգին, /Տունս՝ շինած անտաշ քարով...»: Հետո ոգևորվեց, շատ ոգևորվեց և «Խմբապետ Շավարշը» ծայրե ծայր արտասանեց՝ մի տեսակ չարենցյան ցերեկույթ սարքելով հավաքվածների գլխին, որոնք մեկ թարգմանչին, մեկ իրեն էին նայում՝ ոչինչ չհասկանալով, իսկ թարգմանիչն էլ, տեսավ, որ հախուռն արտասանությունն այդ արագությամբ թարգմանելու ի վիճակի չէ, դադար տվեց: Երեկ գիշերվա՝ Չարենցի ծննդյան քեֆից Դավիթի տրամադրությունը մի քիչ ծիրան-ծիրան էր, որից էլ ձայնը մի քիչ խառտ էր հնչում՝ իսկը խմբապետ Շավարշի հոխորտանքին սագական: Դավիթն ավարտեց «իր ցերեկույթը», հասկանալի է՝ ծափերի չարժանացավ և մոլոր քայլերով անցավ դեպի Չարենցի հայրական տան հարևանությամբ գտնվող քաղաքային զբոսայգի: Խննթի՞ պահվածք էր: Թերևս: Բայց այնտեղ բոլորս էինք խննթ: Մեր խմբի ղեկավար Մարտին Թադևոսյանը խննթ չէ՞, որ այս էլ քանիցս գնաց-եկավ՝ մինչև գտավ Չարենցի հայրական տան ճիշտ հասցեն, մինչև իրականացրեց այդ տունը, այսպես ասած, «մեզնով անելու» իդր:

Դավիթը, ծափերի փոխարեն, մեր շուրջը հավաքված քրդերի հետաքրքրությունն ու զարմանքն ստացավ՝ թե ի՞նչ կար այդ կիսաքանդ պատերի մեջ, որ մենք այդպես ակնածանքով շոշափում ենք ամեն քար: Նրանց ասած այդ «կիսաքանդ պատը», սակայն, Աբգար աղայի տան որմն է՝ մի ողջ դար ուսած, մասունք, որի ներքո ապրել է Աբգար աղան, ապրել է Չարենցը: Այդ պատը գոնե մի ծվեն պահում է Չարենցի կյանքի պատմությունից, դրա համար է, որ մենք հուզմունքով ենք շոշափում այդ կիսավեր պատի խունացած քարերն ու հնաբույր դուռը: Մեր այդ հայացքի, այդ հուզմունքի ու այդ վերաբերմութի մեջ Չարենցի մանկության օրերի, պատմական հայրենիքի հանդեպ տածած սիրո և վերհուշի զգացումն է անթելված: Եվ՝ տեսլականը «էն կորած երկրի»: Մենք ուշացած, շատ ուշացած, եկել էինք գտնելու այդ կորցրածը: Եվ գտանք: Գտանք ու մեր հիացմունքն էլ, ոգևորությունն էլ այնքան հախուռն էին, այնքան անսքող, որ տանտեր կարգվածների մեջ արթնացավ սակարկելու ցանկությունը: Մենք՝ միամիտներս, այնքան բացահայտ ապրումների մեջ էինք Չարենցի ոգեղեն կերպարի նկարագրության ու այդ տունը մշակութային կենտրոնի վերածելու ցանկության մեջ, որ նրանք անմիջապես որսացին պահը՝ սակարկումների մեջ չափն անցան, գինը քառապատկեցին:

Քաղաքապետարանի պաշտոնյաների համար սա սովորական մի անբնական շինություն է: Նրանք սկզբում պարզապես զարմանում էին, թե մենք ինչու՞ այդքան մեծ նշանակություն ենք տալիս այդ կիսավեր շինությանը: Փոխքաղաքապետ (քաղաքապետը բացակայում էր քաղաքից) Գոսկուն Ուլիմանը նույնիսկ հարցրեց. »Կարսում շատ կան հայերի տներ, որոնք չեն բնակեցվում, բայց պահպանված են, անգամ շքեղության հասնող տեսք ու պայմաններ ունեն, ինչու՞ եք դուք հենց այս ավերակի վրա կանգ առնլ«:

Երբ չարենցյան ասմունքով համեմված բացատրվեց իրողությունը, երբ ասվեց, որ այդ ավերակի վրա վեր է հառնելու Երկհարկանի մի շինություն, որի առաջին հարկը կարսեցիների համար կժառայի որպես թնյարան, փոխքաղաքապետն անթաքույց ոգևորություն ցուցաբերեց. »Ձեր ձեռնարկումի շնորհիվ այդ տարածքը բարեկարգ տեսքի կգա, և քաղաքը կունենա մի գեղեցիկ շինություն«: Նա ենթականերին հանձնարարեց՝ հնարավորինս աջակցել, որ փոխադարձ շահավետ գործարք կնքվի:

Թուրքիայի օրենքներով օտարերկրացին իրավունք չունի սեփականություն ձեռք բերել այդ երկրում, և Կարսի քաղաքապետ Նախի Ալիբեյօղլին, որ բավականին բարեհաճ վերաբերմունք

ունի հայերի հանդեպ, մեր նախորդ այցին ինքն էր հուշել ելքը՝ գտնել թուրքահպատակ բարերար, որ հանձն առնի գնել տունը:

Մարտին Թաղևոսյանն ուներ հայ բարերար ընկեր՝ հանձին ստամբուլաբնակ Տիգրան Ալթունի: Եղիշն Չարենցի հանդեպ խորին ակնածանք տաժող Տիգրանը նախաձեռնող խմբին լիազորեց իր անունից բանակցություններ վարել քաղաքապետարանում, ինչն էլ արվեց: Քաղաքապետարանը տան վերակառուցման առումով որևէ պայման չի դնում: Մնացածը մեր անելիքն է:

Սա առաքելություն էր, Չարենցի ոտնահետքերի որոնում, որի արդյունքում ստամբուլաբնակ Տիգրան Ալթունը գնում է այդ տունը, Կարսի քաղաքապետարանն իր հերթին այդ տունը դատում է քաղաքի պատմամշակութային հուշարձանների շարքը՝ թույլտվություն տալով տունը վերանորոգել և օգտագործել իբրև Եղիշն Չարենցի անվան հայկական մշակութային կենտրոն: Սա նաև հրաշք մի իրողություն էր, մեծ պոետի մասունքներից մեկը փրկելու փառահեղ մի քայլ:

Երիցս օրհնյալ է այս ձեռնարկումի իրականացումը, որի շնորհիվ »խելագար ու հավիտյա՜ն վտարանդի« պոետի տունը դառնում է մշակութային կենտրոն, դառնում մեր նոր ուխտատեղին՝ այլևս բաց ու շարունակական պահելով այցելության մեր ճանապարհը:

Շարունակելի